

MIHAI MOȘANDREI - PAGINI DIN JURNAL,
DE LA GHERLA, ACASĂ LA CÂMPULUNG.

VINTILĂ N. PURNICHII

Paginile din jurnalul lui Mihai Moșandrei pe care vi le oferim acum se situează în anul 1961, când poetul, la vârsta de 65 de ani, este eliberat din închisoarea

de la Gherla. Drumul spre casă este ocazia unor reflecții pe care poetul le face păstrând mirosul de mucegai al temnițelor inutile, închis în haine, sfâșiat de durerea de a suferi din cauza „luptei de clasă”, pe care o considera mai nescuzabilă și mai gravă decât aceea de rasă.

Evocarea acestor momente este sfâșietoare dar sublimă. Descoperim aici o parte din convingerile morale, filozofice, și social-politice ale celui ce obținuse doctoratul în științe politice la Paris dar care a rămas veșnic POETUL câmpulungean. Dincolo de suferința fizică, deasupra oricăror mizerii umane care nu aveau să se sfârșească odată cu eliberarea sa, poetul își simte însă „SUFLETUL RĂMAS ÎNTREG CÂNTÂND”.

Este încrezător în forța adevărului, în puterea spirituală a omenirii simte căldura sufletească a românului, al cărui fatalism îl semnalează cu mâhnire, își analizează lucid condiția actuală în

contrast cu entuziasmul „naiv” al tânărului care era cu decenii în urmă, descinzând în golful de azur al Neapoleului: este când indignat de nedreptățile ce i s-au făcut, când dispus să-și accepte soarta, în lumina ideilor profund religioase care i-au luminat viața. Omul care nu a fost capabil vreodată să facă un rău este aproape gata să accepte confiscarea averilor „claselor parazite pe care le ridicase trecutul”. Nu poate însă să accepte sălbăticia cu care i s-au distrus manuscrisele.

De remarcat că Mihai Moșandrei nu rămâne în zona suferinței, știind că nici un incendiu nu poate devora și distruge adevărul și realitatea, ele aparținând aceluia ce a creat COSMOSUL;

Pornind de la ideea că „oamenii au porunca divină de a se iubi între ei tot timpul“ poetul Mihai Moșandrei poate fi înțeles mai profund. Căci zâmbetul lui blajin și privirea inteligentă nu l-au părăsit niciodată, iar poezia sa este în general izvorâtă din încrederea în VOCAȚIA DIVINĂ A OMULUI, pentru că „talentele și geniile nu pot fi îngropate“.

Conștient că face parte dintr-o generație a sacrificiilor pentru progres, Mihai Moșandrei afirmă profetic că: „Suferințele mele se vor preface în jerbii de lumină în cer sau deasupra mormântului în care îmi voi pași definitivă liniște“.

Harul său poetic, neasemuita sa bogăție sufletească, modestia și bunătatea fără margini i-au prelungit viața (1896-1994). Cred că nu greșim afirmând că a fost un adevărat fenomen biologic. La vârsta de peste 92 de ani poetul încă mai scria. Redăm mai jos poezia inedită „*Marea Vâltoare*“ pe care ne-a dăruit-o într-o toamnă târzie (la 20 noiembrie 1988).

MAREA VÂLTOARE

Mai mari,
 Mai mici,
 Cu or fără steme,
 Cădem ritmat într-o vâltoare,
 Ce se numește vreme:
 Vreme.....
 E poate totul
 Un repaus nesfârșit,
 În care toți cădem fără probleme,
 Ca într-un clește,
 Când râdem uneori vioiși,
 Cu fața în Soare.....
 Sosim de unde am plecat
 Pe-un aprig vânt sau pe o boare,
 Ne zbatem să îmbrățișăm,
 Pe cei iubiți,
 Demult plecați,
 Cu ochi adânci, înlăcrimați....
 Nimeni nu poate ocoli
 Aceste drumuri încurcate,
 Din orice parte ar porni,
 Cu, sau mai puțină carte,
 Marea Vâltoare.....
 Ce-i lasă iar, spre tainic Început,
 În somn curat, de veșnicie,
 Fără Cruțare.

În aceeași toamnă, poetul Mihai Moșandrei, își dăruia biblioteca personală uniunii scriitorilor, în semn de dragoste față de scriitorii români. Din arhiva personală a poetului redăm în încheiere scrisoarea de mulțumire din 12 octombrie 1988, adresată poetului de către președintele Uniunii Scriitorilor, din acea vreme, scriitorul D. R. Popescu.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
UNIUNEA SCRITORILOR

Stimate și iubite coleg,

Am luat act, cu recunoștință, de frumosul domniei voastre gest, de a dăruii biblioteca personală Uniunii Scriitorilor. În felul acesta Biblioteca Uniunii noastre se va îmbogăți cu o serie de prețioase volume, citite și comentate, o întreagă, laborioasă viață, de un poet al cărui har este recunoscut și prețuit în literatura noastră contemporană.

Această generoasă donație, acest frumos gest demonstrează, odată mai mult, devotamentul intelectual și dragostea domniei voastre față de scriitorii români.

Cu deosebită stimă,
PREȘEDINTELE UNIUNII SCRITORILOR,

Dumitru Radu Popescu

Domnului Mihai Moșandrei

JURNAL

„.....Aveam impresia că merg ca într-un vis, în care pașii n-aveau posibilitatea de a avansa, ci mi se încheiau în clisă. Priveam în dreapta și în stânga străzii, să întâlnesc din ochi o bancă pe care să mă pot așeza o clipă. Respirația și aerul tare mă înăbușeau. Cine mă întâlnea mă lua drept un convalescent după o grea boală, căutând a-mi da brațul spre a mă sprijini măcar o clipă.

Privindu-mi nenorocitul hal de slăbănogeață în care mă aflam, în minte îmi năvăleau imaginile bieților cintezoai ai copilăriei care, după un an de hrană cu semințe de cânepă și smochine, când plictisiți de ei, le deschideam ușa coliviei să poată zbura, paralizici cădeau pe podele, căutând să se ascundă pe sub scaune, asemenea unor șoareci. Uitaseră să mai zboare.....

De-a lungul unei străzi largi din Gherla, mergeam la vale ca o frunză veștedă luată de curenți sau de apă vijelioasă. Făceam mari eforturi să mă pot opri. Prima clădire în acel orașel necunoscut ardelenesc fu o biserică impozantă și albă. Aș fi dorit să dau buzna înăuntru, să cad în genunchi și să mă rog pentru sufletul meu obosit, mulțumind Domnului. Nu eram însă definitiv liber, nici acum, să fac ce vreau; un

gardian foarte prietenos mă acompania, speriat de slăbiciunea mea cadaverică, dar trebuia să mă predea miliției locale, pentru ultimele formalități de făcut.

Odată terminată și această dureroasă formalitate, eram liber să merg la gară și să iau primul tren spre casă. Eram totuși fericit, în nenorocirea mea aparentă, fiindcă dacă trupul mi-era acoperit în haine boțite și păroase, sufletul rămas întreg, cânta! Părea un diamant luminos deasupra unui gunoi pe care se lasă o rază de soare.

O ciudată voce din fundul conștiinței mele îmi șoptea că nu încă multe decenii vor trece și seisme sociale ale neamului meu se vor atenua și vor trece, și o mare mulțumire și pace va cuprinde întreaga țară, azi atât de agitată. Libertatea, echitatea frumosul, adevărul, mulțumirea se vor întoarce la vechile și adevăratele lor meleaguri, speriate azi ca un stol de porumbei sălbatici de pasul vânătorilor.

Un socialism mai uman, mai liber, era tot ce năzuiam.

Oamenii au porunca divină *de a se iubi între ei* tot timpul, și cu atât mai mult, cu cât sunt de aceeași naționalitate și în aceeași naționalitate, dacă sunt frați ori surori. Iată de ce îmi apărea tot mai mult ca o monstruoasă „lupta de clasă” și mai nescuzabilă și mai gravă decât chiar aceea de „rasă”. La noi se întâmpla, nu știu prin care imixtiune, contrariul: pace în afară și război între fiii aceleiași brazde. Era furia clipelor de azi, dar ca oricare furie, repede va fi și trecerea lor. Simțeam cum o voce divină, necunoscută, îmi vorbea din fundul conștiinței mele că nu mă găseam despărțit de o prăpastie așa de mare, cu toată vârsta mea înaintată, ca să nu mai apuc și vremurile când: dreptul de a gândi și a scrie liber, de a visa, de a avea o locuință a ta, așa cum toate sălbăticiunile pământului și pasările cerului au, de a crede și a te ruga în oricare templu, dreptul de a-ți exprima considerentele tale politice, dreptul de a avea bunuri în exclusivitate, drepturi sfinte ale respectului persoanei umane. Toate acestea vor sosi, cu sau fără voia noastră, și la noi, din retrograda *atmosferă de teroare* în care ne găseam. Probabil că toate aceste calamități se abăteau poate și peste noi din cauza disproporției tot mai mari între înmulțirea omenească și bunurile produse. Cel ce n-are, cu drept sau fără, jefuia pe cel ce are. Acesta îmi apărea ca un crud adevăr și o ultimă explicație a răsturnărilor suferite, cât și acapararea de bunuri în mod abuziv, în mâinile unor minorități atunci incapabile de a le administra. Toate crimele *de les umanitate* trebuia, în sfârșit, să-și ia de la noi acel definitiv adio.

Toate aceste gânduri ce-mi huriau prin cap, se domoliră ca prin farmec, când, intrând în mica gară, dădui peste țărani vânjoși, cu spinarea împovărată de sacii plini, de belsugul toamnei: mere, pere, struguri, nuci, gutui. Iar alte brațe purtau în coșnițe: pui de găină, pâini țărănești uriașe, coapte în țesturi de pământ, sculuri de lână toarsă, etc. Când acești umili plugari mă văzură cu chipul de ceară galbenă, cu hainele boțite și pământii, cu ochelarii enormi ce dansau pe nasul proeminent, mulți dintre ei, mai ales femei, fură prinși probabil de o mare jale, fiindcă începură să-și desfacă desagii și să mă miluiască cu struguri, cu pere, cu covrigi de casă, făcuți din făină albă și ou, cu carafe de must dulce, că nu aveam unde să le mai pun. Bănuiau poate că părăseam închisoarea faimoasă, fiindcă unul după altul, se apropiau de mine, îmbiindu-mă care mai de care cu o altă bunătate.

Încercau să-mi vorbească cu vorbe blajine și încurajatoare, părănd toți părtașii marii și nedrepte mele suferințe. Mă mângâiau în naivitatea lor și fiecare mă încuraja cu o vorbă de bine. Dacă vream să-i refuz, cu forța îmi îndesau în ultimul buzunar rămas gol.

Le explicai văzându-mă înconjurat tot mai de aproape, că ispășisem o pedeapsă politică.

- Lasă moșicile, că și noi știm pe-aici destule.....

Bărbații mă felicitau că la vârsta mea am scăpat cu viață, că așa e, de, omul de îmbătrânește devine mai costeliv. Viața de temniță e afurisită maică, rosteau femeile mai bătrâne.

Ca român, mă simțeam mândru și fericit, de generozitatea fără hotare a acestor oameni din plaiurile transilvane. Aveam ferma impresie că suferința mea, cu nimic îndreptățită, avea un adânc ecou în sufletele lor. Tot omul era iubitor de casa și ograda lui, de singurătate și bună-stare, dar mai ales de libertate. Când să plec, iată că se mai ivi în larga sală de așteptare o măicuță bătrână, pe cap cu un văl negru, și cu ochii mărunți, ca două flori de busuioc. Îmi întinse și dumneaei o ciorchină de struguri albastră. Cum îi arătam că nu mai am loc unde s-o mai pun, insistă cu lacrimi în ochi, explicându-mi:

-Ia maică, ia, că am și eu un băiat închis, tânăr și frumos, și azi se împlinesc doi ani de când l-au ridicat, dar are sărăcuțul de el încă opt, până s-o slobozi din greaua pedeapsă. N-avea vină!... n-avea vină măicuță!... și pe biata femeie o podidiră lacrimile ei calde de mamă. Eram convins de multă vreme că închisorile, în acel timp, erau pline până la refuz din cauza tot mai multora ce strigau: E nedrept!... E jefuială!.. etc.

Bătrâna îmi da curaj, consolându-mă cu fatalismul sufletului nostru:

-De maică, așa a fost să fie de la Dumnezeu!... În sufletul tuturor românilor mei, stăruie acest suflet de răbdător și plin de pasivitate, de cercetezi mai bine, de la moldoveni până la olteni, puțin doar mai dinamici și mai bătaioși.

Când trenul se urni din loc, cu un scârțâit prelung, abia atunci avui clara impresie că mă găsesc în adevăr... liber. Privind distrat și liniștit șesurile largi și arăturile toamnei din 1961, mă gândeam, fără a putea da vreo explicație ciudățeniilor vieții unui om, fie el cât de corect, dar vrând să fie el, cu vederile lui. Ce puțin acord între începuturile unei vieți și sfârșitul ei!... Fără de voia mea, gândurile îmi fug iarăși la eminentul cronicar Miron Costin, care întărind nimicnicia vieții omenesti, fragilitatea ei, așezând vremurile și capriciile destinului deasupra noastră, își prorocsea tragicul sfârșit de care trebuia să aibă parte.

Nu oare eu, nenorocitul de azi, eram același și totuna cu tânărul student entuziast și voios, cu bucle negre și ondulate, ce debarcase încrezător în viață și fericit acum câteva decenii mai înainte, în golful de azur al Neapolelui?

În acea clipă, pentru sufletul meu adolescent, lumea era creată ca omul, în fiecare clipă a ei, să fie tot mai fericit. Nu era posibil ca în acel depărtat timp, după atâtea crude războaie ale omenirii, după sângeroasa experiență, să mai poată veni altele și mai crude, prelungite și amestecate vieții de fiecare zi a birtului om. Cât de naiv și tineresc optimism, generalizând doar clipa prezentă din infinitul luptelor și mereu schimbărilor căldurii și frigului, florilor și iernilor geroase!...

În ritmul roatelor vagonului ce mă transporta foarte repede spre București, mă gândeam amărât cum, cât de repede pe ruinele învinsului se ridicau noii învingători, ce dictau totul la bunul plac, sub cinicul conținut, palpabil, al formulei ascunse: „scoală-te tu, ca să mă așez eu!...”

Poate că trecutul ridicase prea mult unele clase parazite. Poate că ceea ce prin mine vedeam în chip prea subiectiv, o nedreptate, era de fapt o restabilire a balanței,

într-adevăr o dreptate. Oamenii, însă, au fost și vor rămâne totdeauna subiectivi și egoiști, reducând totul la persoana lor și a celor din jur, la turta pe care o mâncăm și pe care la fiecare ocazie tragem... jarul, să fie cât mai gustoasă și aromitoare.

Ceea ce însă îmi apărea mai sălbatec în acea clipă, era dispoziția barbară de a mi se distruge manuscritele, de a le pune gaz și de a le da foc.

Ideile, oricare idei, în virtutea rațiunii trebuie discutate, alese și nu distruse. Oricare punct de vedere își poate avea părțile lui bune. Eludarea, deci -și nu distrugerea- era normală și civilizată soluție după toate părerile; mai ales că era vorba despre niște biete rânduri literare, inofensive, indiferent dacă pâlpăiau în ele aripi de îngeri sau imagini ale trecutului românesc de odinioară, așa cum îl pomenisem în casa noastră, atât de morală și liniștită. Nu toți filozofii sunt, în istoriile filozofice, de acord între ei, cum se cunoaște, și nu toți oamenii sunt obligați, în timpul armatei, să poarte aceeași uniformă. Variația e însăși progresul și viața, e însăși în tiparele Creatorului de la începutul veacurilor.

Răzbunătorul uită că, oricât ar dori el, toate incendiile din lume nu pot devora și distruge realitatea și adevărul, după cum nu poți incinera legile fizice și matematice, ele aparținând Aceluia ce a zidit cosmosul.

Nu poți îngropa marile talente ori marile genii, nici prin conspirațiile tăcerii, nici prin decrete legi, și nici prin chiar suprimarea gânditorului. fiindcă dacă gândul lui era cel just, alții vor veni în urmă-i redescoperindu-l și impunându-l, chiar împotriva clicilor de interesați ai orei prezente.

Crudul și sanghinarul Irod -și după el istoria a înregistrat și pe alții mult mai cruzi - condamnând la moarte pe toți pruncii Iudeii mai mici de un an, el n-a putut totuși înlătura din calea lui pe Isus ce cristaliza cele mai înalte legi de morală umană, apa de viață vie, ideea respectului persoanei umane, și dragostea față de ea, și care din chiar acele vechi timpuri, și odată cu Messia începe să se înfiripe pe pământ:

Sunt și momente cruciale, istorice, de progres, când anumite idei nu mai pot fi monopolul unui singur om sau unei clici, vorbind de libertate și fericire. Oamenii amărâți tot mai mult se trezesc, și strigă tot mai tare dorințele lor, ce nu la infinit pot fi astupate cu pământ. Ele plutesc în aer și iluminatii le surprind, le completează și le răspundesc.

Oricât de mari ar fi ineptiile noastre prezente, ele totdeauna și-au avut un înaintaș în istorie, mai celebru.

În secolul al VII-lea bunăoară, califul Omar, acest mare fanatic arab, arzând cu toate volumele ei prețioase, manuscritele bibliotecii din Alexandria, n-a reușit totuși să ardă ideile și gândurile cuprinse incipient în atâtea valoroase manuscrite. Celebritățile umane de mai târziu le-au regăsit redându-l omenirii.

Forța binelui și progresului e mai bine ancorată în om decât instinctele animalice, de, care, cu mari eforturi, pe drumul istoriei, încet, încet, se lepădă, pentru divină pâine a iubirii și înțelegerii unanime.

Elementele mărunte, ce se opun fermentului de progres și dreptate, sunt sorocite dispariției în noapte, asemenea unor comete ce au scăpat de sub controlul armonioaselor galaxii.

Soarta, împotriva căreia nimeni nu poate nimic, sau foarte puțin, a decis să fac parte dintr-o generație a sacrificiilor pentru progres; totuși, dacă copiii mei și copiii copiilor lor vor trăi într-o lume pacificată, dreaptă și blândă, mai bună decât cea de azi,

suferințele mele actuale se vor prefăce în jerbii de lumină în cer sau deasupra mormântului în care îmi voi păși definitiv liniște.... Iubirea -piatra filosofală a binelui, a tuturor claselor și a tuturor oamenilor, pe care divinul Isus a propovăduit-o în umilință și modestie - va sosi totuși pe acest glob!...

Cu ochii ascunși sub pleoapele grele, în trepidația drumului nesfârșit, iată ce-mi frământă creierii, în arzătorul dor de a-i vedea cât mai repede pe ai mei de acasă, și căroră neașteptată mea arestare le produsese atât de groaznice frământări, lipsuri și înjosiri de tot felul.

Evenimentul era cu atât mai prodigios, cu cât reveneam în urma unei absențe de doi ani încheiați, fără a putea să mai am de la soție, copii, frați și surori nici o veste, fie în rău, fie în bine....

Am impresia că istoria țării mele se desfășura azi cu o mai mare iuțeală decât oricând, totuși cu ajustări, îmbunătățiri, într-un real progres de concesii tot mai vizibile.

Cu mirosul de mucegai al temnițelor inutile închis în haine, am notat aici în pripă, dar plin de sinceritate ce totdeauna m-a caracterizat, toate înălțările și toate coborâșurile unei vieți de om și scriitor, peste cataclisme, vifornițele și încrâncenările care par pentru o clipă să se fi potolit.

Rădăcinile literare n-au reușit poate să se prindă mai în adâncuri, glastrele fiind mereu răsturnate de vijelii dușmănoase, multor clase sociale și categorii de români, mai cu seamă împotriva gândirii libere pentru care personal am stăruit atât, fiind convins că fără ea nu poate exista o cultură valabilă, progres, și deci civilizație.

13. III. 1962

Câmpulung-Muscel“

MIHAI MOȘANDREI - PAGES DE JOURNAL. DE JILAVA, À LA MAISON À CÂMPULUNG

Résumé

Nous avons communiqué une partie du JURNAL du poète MIHAI MOȘANDREI dans les numeros VIII/1999 et IX/2000 de notre revue. Il s'agissait des années de prison à Pitești, Jilava et Gherla, car le poète y avait été condamné pour des raisons politiques par le régime communiste en 1956.

Cette fois-ci nous avons l'occasion de découvrir des moments déchirants, des évocations et des pensées de l'homme de 65 ans qui se trouvait de nouveau en LIBERTÉ.

Malgré les souffrances d'un passe très récent, le poète n'a pas perdu son optimisme: il croit dans la force de la vérité et le pouvoir spirituel de l'homme.

Le poète refuse de rester dans la zone de la souffrance car il est persuadé qu'on ne peut jamais anéantir les talents.